

фотограф тощо). У роботі гуртка беруть участь 3-8 дітей, і з виховною метою можуть об'єднувати учнів старших і молодших класів. Це сприяє розвитку гуманізму, взаємодопомоги, самостійності, комунікації, сприяє ефективній соціалізації дітей з порушеннями інтелектуального розвитку.

Висновки. Отже, позакласна робота у спеціальному закладі загальної середньої освіти є досить різноплановою, реалізує навчальні, виховні і корекційні завдання, що сприяє успішній інтеграції та соціалізації учнів з особливими освітніми потребами, моральному вихованню їх, як свідомих особистостей сучасного суспільства.

Перспектива дослідження. У визначенні особливостей організації позакласної роботи з учнями з порушеннями інтелектуального розвитку на базі Запорізької спеціальної загальноосвітньої школи-інтернат «Джерело» Запорізької обласної ради.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Єременко І. Г. Наукові основи корекційно-виховної роботи в допоміжній школі : метод. лист. Київ : Рад. школа, 1970. 51 с.
2. Матвеева М. П., Миронова С. П. Корекційна робота в системі освіти дітей з вадами розумового розвитку : навч.-метод. пос. Кам'янець-Подільський державний університет, 2005. 164 с.
3. Психолого-педагогічні основи корекційної роботи у спеціальній школі : хрестоматія / За ред. С. П. Миронової. Київ, 2004.

Попова Юлія Володимирівна

магістрантка спеціальності 016 Спеціальна освіта
(Олігофренопедагогіка. Логопедія)

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

Науковий керівник – **Косенко Ю. М.**, канд. пед. наук,
доцент

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК САМООБСЛУГОВУВАННЯ – ЯК ЧИННИК КУЛЬТУРИ ПОВЕДІНКИ ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

У статті наголошено на важливості формування навичок самообслуговування в дітей із затримкою психічного розвитку дошкільного віку. Підкреслено вплив сформованих навичок самообслуговування на культуру поведінки. Представлено диференціацію навичок самообслуговування на такі групи, як: навички прийому їжі; гігієнічні навички; навички охайності; навички одягання та роздягання; поведінкові навички. Зазначено, що успішне формування навичок самообслуговування у дітей із затримкою психічного розвитку є основою їхньої успішної соціалізації.

Ключові слова: навички самообслуговування, діти із затримкою психічного розвитку, дошкільний вік.

Popova Yuliya Volodymyrivna

Master's student majoring in 016 Special Education
(Oligophrenopedagogy. Speech Therapy)

Sumy State Pedagogical University

A.S. Makarenko University

Supervisor - **Kosenko Y.M.**, Ph.D. ped. Science, docent

FORMATION OF SELF-CARE SKILLS - AS A FACTOR IN THE CULTURE OF BEHAVIOR OF PRESCHOOLERS WITH MENTAL RETARDATION

The article emphasizes the importance of developing self-care skills in children with mental retardation of preschool age. The influence of the formed self-service skills on the culture of behavior is emphasized. Differentiation of self-service skills into such groups as: eating skills; hygienic skills; tidiness skills; dressing and undressing skills; behavioral skills. It is noted that the successful formation of self-care skills in children with mental retardation is the basis of their successful socialization.

Keywords: self-care skills, children with mental retardation, preschool age.

Постановка проблеми. Формування навичок самообслуговування в дітей дошкільного віку є актуальною педагогічною проблемою, як для дітей з нормотиповим розвитком, так і для дошкільників з особливими освітніми потребами. Не виключенням є й діти дошкільного віку із затримкою психічного розвитку. Вміння дітей зазначеної категорії самостійно вживати їжу, користуватися туалетом, одягатися й роздягатися, вмиватися, дотримуватися режиму дня закладу дошкільної освіти – все це позитивно впливає на організацію їхнього соціального життя.

Актуальність. Аналіз результатів сучасних наукових досліджень дає змогу дійти висновку про своєрідність розвитку навичок самообслуговування в дошкільників із затримкою психічного розвитку, що є причиною соціальної дезадаптації, дезорієнтації у навколишньому середовищі, залежності від допомоги дорослого у таких дітей особливо у дошкільному віці (В. Андрієнко, О. Гаврилушкіна, Г. Мерсіянова, Т. Сак, Н. Соколова, С. Федоренко, О. Хохліна, О. Чеботарьова та інші).

Важливе місце у формуванні навичок самообслуговування у дітей із затримкою психічного розвитку відіграє родина. Дослідники підкреслюють важливість сензитивного періоду у формуванні способів дій із самообслуговування, оскільки пробуджується висока природна цікавість дитини до праці дорослих і наполегливе прагнення самій включатися в аналогічні дії (В. Бондар, Л. Вавіна, Л. Виготський, А. Висоцька, Г. Дульнев, Л. Занков, Д. Ісаєв, Л. Прохоренко, І. Татьянчикова, Т. Сак, Г. Сухарева, О. Хохліна, Г. Цикото, Л. Шипіцина, Я. Юдилевич та інші).

Мета статті полягає у диференціації навичок самообслуговування на відповідні групи та визначенні їх впливу на формування культури поведінки дітей із затримкою психічного розвитку дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Дошкільний вік є одним із важливих періодів становлення особистості. Це сприятливий період для оволодіння соціальним простором людських відносин через спілкування з батьками, однолітками, дорослими.

У цей період закладається здатність дитини довіряти собі та іншим, розвиваються та коригуються її психічні процеси, мовлення, емоційно-вольова сфера тощо. На поведінку дошкільника із затримкою психічного процесу важливий вплив відіграє їхній інтерес до світу дорослих, до нових для них видів діяльності (ліплення, гра, малювання, конструювання та інші), встановлення і збереження позитивних взаємин з дорослими в сім'ї, дитячому садку, формується бажання самоствердитися, проявляється чутливість до оцінок батьків і педагогів.

Важливо відзначити, що дошкільне дитинство – це період, де емоції є провідними в порівнянні з іншими сторонами життя дитини. Діти з затримкою психічного розвитку не схожі між собою за своєю емоційною сферою. В першу чергу, це – емоційна вразливість. Протягом дошкільного віку в таких дітей, почуття стають більш усвідомленими, глибшими і узагальненими. О. Бакаєва зазначала, що в цей період зростають вміння дитини контролювати свої емоційні реакції. У неї виникають нові, вищі почуття (моральні, естетичні, пізнавальні) [5].

Як бачимо, дошкільне дитинство – це великий відрізок життя дитини із затримкою психічного розвитку, в якому інтенсивно відбувається формування особистості. Період дошкільного віку характеризується формуванням у цих дітей нових психологічних функцій, певною зміною світогляду, становлення процесу управління власною поведінкою, активним розвитком у соціумі, встановленням відносин з оточуючими та іншими дітьми. В. Арсентьева наголошувала на тому, що цей період життя дошкільників із затримкою психічного розвитку ще називають періодом формування майбутньої особистості, протягом якого розвиваються найважливіші особистісні та поведінкові механізми [2].

Варто зауважити, що більшість дітей старшого дошкільного віку зазначеної категорії починають самостійно визначати і усвідомлювати власну поведінку, вибудовувати взаємини з навколишнім світом. Саме в цей період

необхідно прищеплювати дитині правильні манери поведінки і спілкування. Правильний фізичний і психологічний розвиток дошкільників в подальшому визначає їхнє фізичне здоров'я, активність, психологічну стійкість і подальше формування особистості. Ш. Алієва наголошувала на важливості прищеплення в старшому дошкільному віці таким дітям правильних навичок, максимального скорочення несприятливих факторів, створення доброзичливої, ділової та гармонійної обстановки [1].

З часом, коли діти із затримкою психічного розвитку адаптуються до умов спеціального закладу дошкільної освіти або інклюзивної групи, їх необхідно долучати до активної участі в соціальному житті закладу, до формування навичок самообслуговування тощо. На думку М. Щелканова, режим дня в перші роки життя дитини – це правильний розподіл часу і правильна послідовність задоволення основних фізіологічних потреб дитини в сні, їжі, а також в діяльності.

Дотримуючись режиму дня, виконуючи побутові процеси, дитина з затримкою психічного розвитку засвоює низку культурно-гігієнічних умінь і навичок самообслуговування. Ці навички – є важливою складовою культури поведінки людини в побуті, її соціалізації.

Дослідники виокремлюють низку найбільш важливих навичок самообслуговування, якими повинні володіти дошкільники зазначеної категорії. До цих навичок віднесено декілька груп, зокрема: навички прийому їжі; гігієнічні навички; навички охайності; навички одягання та роздягання; поведінкові навички. Вважаємо за необхідне, більш детально зупинитися на них: 1) навички прийому їжі. Ці навички складаються з умінь мити руки перед їжею, під час харчування користуватися столовими приборами і розрізняти їх. Поступово ці навички удосконалюються. Діти із затримкою психічного розвитку вчаться їсти охайно (не розливаючи та не гублячи їжу, ретельно її пережовувати, знати, що не можна їсти зелені, а також немиті ягоди, овочі, фрукти тощо);

2) гігієнічні навички складаються з умінь дитини самостійно здійснювати туалет, мити руки та обличчя, користуватися засобами гігієни (милом, рушником, зубною щіткою, туалетним папером тощо). Крім того, дитина повинна знати предмети гігієни і санітарії, знати назви частин власного тіла, мати уявлення про те, що бути чистим добре і корисно для здоров'я, а брудним – навпаки, шкідливо й бридко.

Гігієнічна культура є важливою складовою навичок самообслуговування, яка освоюється через формування в таких дітей гігієнічних навичок догляду за

власним тілом, культурою їжі, дбайливим ставленням до особистих речей, до предметів і іграшок, підтримання порядку в навколишньому середовищі тощо;

3) навички охайності полягають в уміннях акуратно їсти їжу, користуватися серветкою, вмінням полоскати рот після їжі; прибиранням і миттям посуду після їжі, витиранням або миттям клейонки, вмінням заправити за собою ліжко, струснути простирадло, розстелити ковдру, збити подушку.

У зміст цієї навички також долучене вміння користуватися туалетним папером в туалетній кімнаті, миттям рук з милом після туалету, витиранням рук насухо рушником, вміння самотійно розчісуватися. При роздяганні – навчити складати в певній послідовності одяг на свій стільчик. Акуратно одягатися, перевіряючи всі застібки на одязі.

Важливим є така навичка, як прибирання після ігор і занять використаних іграшок, інструментів і засобів на місця постійного перебування, викидати сміття в урну тощо. Навички охайності повинні супроводжувати будь-яку діяльність дитини з затримкою психічного розвитку, як вдома так і в дитячих організаціях [3];

4) навичка одягання і роздягання. Вона складається з умінь правильно знімати і одягати предмети одягу, розрізняти їх. Так, у дошкільних установах визначається перелік предметів одягу і взуття, які дитина може і повинна вміти одягати сама. До нього входять труси, шкарпетки, колготи, майка, сорочка, джинси, шорти, плаття, сарафан, спідниця, жилетка, пальто, шуба, куртка, чоботи, черевики, капці, босоніжки, туфлі тощо). Ці навички включають вміння дітей зав'язувати та застібати предмети одягу і взуття, користуватися липучкою або кнопками, блискавками і гудзиками, шнурками. Дитина з затримкою психічного розвитку повинна розрізняти взуття для правої і лівої ноги, правильно і послідовно одягатися та взуватися, користуватися носовою хусткою та інше;

5) навички адекватної поведінки полягають в умінні дитини вітатися і прощатися з дітьми і дорослими, допомагати іншій дитині при виконанні певних навичок самообслуговування. Діти означеної категорії повинні себе вести спокійно і ввічливо за столом, вміти пригостити один одного і не забути подякувати, побажати приємного апетиту під час їжі. Також потрібно навчити дітей пропускати один одного, ввічливо висловити прохання і подякувати за надану допомогу, разом з іншими дітьми сідати за стіл і після закінчення вживання їжі спільно й організовано виходити з-за столу. У приміщеннях і на вулиці не смітити та не кричати [4].

Висновки. Отже, навички самообслуговування поділяються на декілька груп, а саме: навички прийому їжі; гігієнічні навички; навички охайності; навички одягання та роздягання; поведінкові навички. Успішне їх формування у дітей із затримкою психічного розвитку сприяє формуванню в них культури поведінки, що в подальшому стане підґрунтям успішної соціалізації осіб зазначеної категорії.

Перспектива дослідження. Подальшою перспективою нашого дослідження є розроблення методичних рекомендацій для успішного формування навичок самообслуговування в дошкільників із затримкою психічного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алиева Ш. Г. Социальное развитие дошкольников. *Молодой ученый*. 2014. № 2. С. 111–115.
2. Арсентьева В. П. Игра – ведущий вид деятельности в дошкольном детстве : учебное пособие. Москва: Форум, 2015. 144 с.
3. Гогоберидзе Г. А., Солнцева О. В. Дошкольная педагогика с основами методик для воспитания и обучения. Спб.: Питер, 2013. 464 с.
4. Дмитриева С. О. Педагогические условия формирования навыков самообслуживания у детей раннего дошкольного возраста. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://core.ac.uk/download/pdf/196276736.pdf>
5. Попова А. В. Развитие навыков самообслуживания у старших дошкольников. [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://lpi.sfu-kras.ru/files/2_6.pdf

Радчук Дар'я Юріївна

магістрантка спеціальності 016 Спеціальна освіта
(Тифлопедагогіка. Сурдопедагогіка)
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка
Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент
О. В. Колишкін

ФОРМУВАННЯ СПРЯМОВАНOSTІ НА МАЙБУТНІЙ ПРОФЕСІЙНИЙ УСПІХ В УЧНІВ ЗІ ЗНИЖЕНИМ СЛУХОМ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У статті розкрито теоретичні аспекти процесу формування спрямованості на майбутній професійний успіх в учнів зі зниженим слухом. Наголошується, що готовність старшокласника до професійного самовизначення, як особистісне новоутворення, формується у процесі цілеспрямованого педагогічного впливу й забезпечує узгодження старшокласником знань про зміст і структуру робітничих та технічних професій і їх вимоги до суб'єкта зі сформованими в процесі розвитку пріоритетними можливостями